

แถลงการณ์ซันด์สวอลล์เรื่อง สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การประชุมส่งเสริมสุขภาพโลกครั้งที่ 3 ณ. ซันด์สวอลล์, สวีเดน, 9-15 มิ.ย 1991

การประชุมส่งเสริมสุขภาพโลกครั้งที่ 3 : สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ที่ซันด์สวอลล์ นั้นสอดคล้องกับการประชุมก่อนหน้าได้แก่ การประชุมขององค์การอนามัยโลกเกี่ยวกับเป้าหมายสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2000 (1977) การประชุมเกี่ยวกับสาธารณสุขมูลฐาน (อัลมา-อตา : 1977) การประชุมส่งเสริมสุขภาพโลกครั้งที่ 1 (ออตตาวา : 1986) ซึ่งเป็นปีที่ได้ออก กฎบัตรออตตาวา เรื่อง การส่งเสริมสุขภาพ ตามด้วย การประชุมส่งเสริมสุขภาพโลกครั้งที่ 2 ในหัวข้อ นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (อะดิเลด : 1988) และการประชุม การส่งเสริมสุขภาพสำหรับประเทศกำลังพัฒนา (เจนนิวา : 1989) คู่ขนานไปกับการพัฒนา สาธารณะมีความห่วงกังวลในเรื่องสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น การประชุมส่งเสริมสุขภาพโลกครั้งที่ 3 ในครั้งนี้จึงมุ่งเน้นในการพัฒนาเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพให้มากขึ้น เมื่อพิจารณาประเด็นเรื่องสุขภาพและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกัน จะพบว่าประชากรหลายล้านคนอาศัยในที่อยู่ที่ไม่ดี แร่นแคว้นขาดแคลน ความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพเพิ่มมากขึ้น ในสภาวะสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ การที่จะบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2000 นั้นมีโอกาสที่จะเป็นไปได้น้อยมาก แนวทางที่จะทำให้สุขภาพดีถ้วนหน้าในปี 2000 ประสบผลสำเร็จ โดยการทำให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองดีขึ้น โดยให้สิ่งแวดล้อมสนับสนุนสุขภาพ แทนที่จะทำลายสุขภาพ

เรียกร้องการดำเนินการ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายไปที่ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย ในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และทุกระดับ ผู้ให้ข้อเสนอแนะ นักกิจกรรมหรือนักรณรงค์เพื่อสุขภาพ กลุ่มสิ่งแวดล้อมและกลุ่มความเป็นธรรมในสังคม รวมตัวกันในรูปแบบของพันธมิตรโดยมีเป้าหมายร่วมกันคือสุขภาพดีถ้วนหน้า และให้ส่งต่อข้อความสุขภาพดีถ้วนหน้าไปยังชุมชน ประเทศ และรัฐบาลของเราเพื่อที่จะริเริ่มให้เกิดการดำเนินการโดยเร่งด่วน เราเรียกร้องหน่วยงานภายใต้องค์การสหประชาชาติ (UN) ให้ทำหน้าที่ประสานความร่วมมืออย่างเข้มแข็งเพื่อเป็นการท้าทายซึ่งกันและกันในการทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเท่าเทียม

เรียกร้อง การดำเนินการ (A Call for Action)

สิ่งแวดล้อมที่เอื้อมีความสำคัญต่อสุขภาพ สุขภาพและสิ่งแวดล้อมไม่สามารถที่จะแยกขาดออกจากกันได้ และต้องนำทั้ง 2 เรื่อง คือ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นศูนย์กลางของการจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนา และวางไว้ก่อนนโยบายอื่นๆของรัฐบาล ความไม่เท่าเทียมมีช่องว่างที่กว้างขึ้นในประเทศของเรา และมีช่องว่างในประเทศร่ำรวยกับประเทศยากจน ซึ่งเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ การดำเนินการเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในสังคมเป็นความเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ ประชาชนหลายล้านคนอาศัยอยู่ในที่อยู่ที่ไม่ดี แร่นแคว้นและขาดแคลน และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท และมีประชาชนจำนวนมากอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในทุกซีกนทรมาน และมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ไม่ดีอันเนื่องมาจากความขัดแย้งจนต้องมีการใช้อาวุธต่อสู้กัน การเติบโตอย่างรวดเร็วคือสาเหตุหลักที่คุกคามการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาชนต้องอยู่อย่างทุกข์ทรมานเนื่องจากขาดน้ำสะอาด มีอาหารที่ไม่เพียงพอ และที่พักอาศัยและสุขภาพที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ความยากจนทำให้บั่นทอนความกระตือรือร้นและความฝันที่จะมีอนาคตใหม่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ในขณะที่การเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานถูกจำกัด การศึกษาที่ได้รับก็ไม่เพียงพอ รวมถึงการไม่ได้รับการเสริมพลัง จนสามารถที่จะตัดสินใจด้านสุขภาพด้วยตนเองได้

เด็กหลายล้านคนไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีความหวังหรือในอนาคต สตรีถูกคุกคามทางเพศ และถูกแบ่งแยกอย่างไม่เป็นธรรมในตลาดแรงงานและในด้านอื่นๆ เพื่อให้สตรีเหล่านั้นสามารถที่จะทำบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่ การสร้างสิ่งแวดล้อมเอื้อเป็นสิ่งที่จำเป็น มากกว่าหนึ่งพันล้านคนทั่วโลกยังไม่สามารถเข้าถึงการรักษายาบาลขั้นพื้นฐาน ระบบบริการสุขภาพควรได้รับการปรับปรุง ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาต้องทำให้เกิดปฏิบัติการสังคม(Social Action) เพื่อสุขภาพ โดยใช้ทรัพยากรและวิธีการที่ริเริ่มโดยชุมชน การปลดปล่อยศักยภาพของชุมชนให้ออกมาได้นั้น ต้องการการเปลี่ยนแปลงมุมมองต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และความชัดเจนและความมุ่งมั่นทางการเมืองต่อนโยบายทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และระลึกไว้เสมอว่า “แนวทางการแก้ปัญหาอยู่นอกเหนือระบบสุขภาพแบบเดิมที่กำลังดำเนินการอยู่” การริเริ่มในการแก้ปัญหาต้องมาจากทุกภาคส่วนที่สามารถพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพได้ โดยในระดับชุมชนต้องทำโดยประชาชนในชุมชนนั้น และในระดับประเทศต้องทำโดยหน่วยงานของรัฐ หรือ NGO และในระดับโลกโดยองค์การระหว่างประเทศ และดำเนินการโดยทุกภาคส่วน ได้แก่ ด้านการศึกษา การคมนาคม ด้านที่อยู่อาศัยและการพัฒนาเมือง ภาคอุตสาหกรรมการผลิต หรือภาคเกษตรกรรม

การประชุมนี้ได้นำเสนอแนวทางการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ซึ่งผู้กำหนดนโยบาย ผู้มีอำนาจตัดสินใจ นักกิจกรรมในชุมชนเพื่อสุขภาพ และภาคส่วนด้านสิ่งแวดล้อม สามารถที่ใช้เป็นตัวอย่างได้

มิติของการดำเนินการในเรื่องสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อสุขภาพ (Dimensions of Action on Supportive Environments for Health)

ในบริบทของสุขภาพ สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ หมายถึง “ สิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพและด้านสังคมที่อยู่รอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็นที่ที่ประชาชนอยู่อาศัย หรือในชุมชน หรือในบ้าน หรือในที่ทำงาน ที่เล่น ทั้งนี้ให้รวมถึง การเข้าถึงทรัพยากรสำหรับอยู่อาศัย และโอกาสที่จะได้รับการเสริมพลังด้วย” การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพมีหลายมิติ ได้แก่ มิติด้านกายภาพ ด้านสังคม ด้านจิตวิญญาณ ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง และแต่ละมิติมีความสัมพันธ์กันและเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงพลวัต การดำเนินการต้องมีการประสานการดำเนินการในระดับพื้นที่ ระดับประเทศ หรือระดับโลก เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาและเกิดความยั่งยืน มิติที่สำคัญได้แก่

- 1) มิติทางสังคม ประกอบด้วยแนวทางในการสร้างคุณค่าทางสังคม (Norms) และกระบวนการทางสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพ ในหลายสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจนส่งผลคุกคามต่อสุขภาพ ตัวอย่างเช่น การอยู่อย่างโดดเดี่ยวทางสังคม ชีวิตที่ไร้ความหมายเนื่องจากขาดแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมหรือไม่มี ความหวัง การเกิดสิ่งที่เรียกว่าการแหกขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ดั้งเดิมของสังคมนั้น
- 2) มิติทางการเมือง จำเป็นที่รัฐบาลต้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตามระบอบประชาธิปไตย การกระจายอำนาจทั้งเรื่องความรับผิดชอบและการจัดสรรทรัพยากร และการยึดแนวทางในเรื่อง สิทธิ ความสงบ และการไม่พุ่มเททรัพยากรเพื่อแข่งขันกันสะสมอาวุธยุทธโปกรณ์
- 3) มิติด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนทิศทางการกระจายทรัพยากรเพื่อให้บรรลุ สุขภาพดีถ้วนหน้าและการพัฒนาที่ยั่งยืน และรวมถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ปลอดภัยและเชื่อถือได้
- 4) มิติของการยอมรับและใช้ความรู้และทักษะของสตรีในทุกภาคส่วน รวมถึงการตัดสินใจและด้านเศรษฐกิจของสตรีด้วย ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพนั้น อุปสรรคที่สำคัญคือการยอมรับ

ในความเท่าเทียมของชายหญิง เสนอแนะให้เมืองคร์ของสตรีในระดับชุมชนเพื่อให้สตรีมีปากมีเสียงในการกำหนดนโยบายทางสุขภาพและโครงสร้างต่างๆในชุมชน

ข้อเสนอสู่การปฏิบัติ (Proposals for Action)

ที่ประชุมมีความเชื่อว่า การที่จะทำให้สุขภาพดีขึ้นได้ ต้องวางอยู่บน 2 หลักการคือ

1. ความเท่าเทียม คือหลักการที่ให้ความสำคัญในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ เพื่อปลดปล่อยพลังและความคิดสร้างสรรค์ของทุกคนให้ออกมา ทุกนโยบายที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องมีการปฏิบัติอย่างรับผิดชอบ ทั้งเรื่องการจัดสรรทรัพยากรและกระจายความรับผิดชอบอย่างเท่าเทียม ทุกการดำเนินการและการกระจายทรัพยากรต้องมีความชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยลำดับความสำคัญต้องจัดให้กับกลุ่มคนยากจน คนชายขอบ ชนกลุ่มน้อย ผู้พิการหรือไร้ความสามารถ เป็นลำดับแรก ประเทศพัฒนาแล้วต้องไม่สร้างภาระด้านสิ่งแวดล้อมและหนี้สินให้กับประเทศกำลังพัฒนา
2. การดำเนินการโดยสาธารณะหรือชุมชน (Public Action) เพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ สิ่งมีชีวิตทุกชีวิตต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันในโลกใบนี้ และต้องจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของวันนี้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสใช้ในอนาคต ชนพื้นเมืองจะมีระบบความเชื่อ วิถีชีวิตเฉพาะของชนพื้นเมืองนั้น ซึ่งตกทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาที่ควรนำมาถอดบทเรียน ชนพื้นเมืองต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมของการพัฒนาที่ยั่งยืน และสามารถที่จะเจรจาต่อรองเพื่อรักษาสิทธิและมรดกทางวัฒนธรรม

สร้างความเข้มแข็งให้ปฏิบัติการของสังคม (It Can be Done: Strengthening Social Action)

การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสิ่งแวดล้อม ควรเป็นการดำเนินการทางด้านสาธารณสุข (Public health action) ในระดับพื้นที่ ประเด็นที่สร้างการมีส่วนร่วมได้มาก เช่น เรื่องการศึกษา อาหาร ที่อยู่อาศัย การดูแลโดยการสนับสนุนของสังคม การทำงานและการขนส่ง จะเป็นประเด็นที่สามารถทำได้ง่ายและทำได้จริงในทางปฏิบัติ โดยสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพต้องทำให้ประชาชนสามารถเพิ่มขีดความสามารถของบุคคลและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยที่ประชุมเสนอ 4 การดำเนินการตามแผนกลยุทธ์ สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพในระดับชุมชน ดังนี้

1. สร้างความเข้มแข็งให้ข้อเสนอที่เน้นหนักในเรื่อง ปฏิบัติการของชุมชน (Community Action) โดยเฉพาะที่เป็นข้อเสนอของกลุ่มสตรี
2. เพิ่มความสามารถให้ชุมชนหรือบุคคลในการควบคุมสุขภาพตนเองและสิ่งแวดล้อมผ่านการให้การศึกษาและการเสริมพลัง (Empowerment)
3. สร้างเครือข่ายพันธมิตรเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ เพื่อใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของการประสานความร่วมมือระหว่างสุขภาพกับการณรงค์หรือกลยุทธ์ด้านสิ่งแวดล้อม
4. เจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างคู่ขัดแย้งเนื่องจากผลประโยชน์ไม่ตรงกันในสังคม เพื่อให้เกิดความมั่นใจถึงความเท่าเทียมในการเข้าถึงสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ กล่าวโดยสรุป การเสริมพลังให้ประชาชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญในด้านการส่งเสริมสุขภาพ และเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิด การพึ่งพาตนเองและการพัฒนา

ผู้เข้าร่วมประชุมตระหนักว่า การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน และเป็นองค์ประกอบหลักในการนำการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เพื่อมาสู่สุขภาพที่ดีขึ้นได้ โดยเป็นการศึกษาที่สามารถเข้าถึงได้ตลอดช่วงชีวิต และเป็นการศึกษาที่สร้างจากฐานความเท่าเทียม สอดคล้องกับเพศ วัย สังคมและวัฒนธรรม

มุมมองระดับโลก (The Global Perspective)

ประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศของโลก สุขภาพของประชาชนเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว และสิ่งแวดล้อมโดยรวมทั้งหมดของโลก ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมบ่งชี้ว่า ประชากรโลกจะไม่สามารถมีคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืนได้ ถ้าไม่มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมในทุกระดับ ในด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การบูรณาการการดำเนินการร่วมกันเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพอย่างยั่งยืน เป็นเรื่องที่ท้าทายในเวลานี้ ในระดับระหว่างประเทศ มีความแตกต่างของรายได้ต่อหัวประชากร ซึ่งหมายถึงมีความไม่เท่าเทียมเกิดขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงสุขภาพ แต่รวมถึงความสามารถทางสังคม ในการทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนในอนาคต การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทมาสู่เมือง เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดสลัมในเมือง ซึ่งชาวสลัมต้องเผชิญกับปัญหามากมาย เช่น การขาดแคลนน้ำดื่มที่สะอาด ระบบสุขาภิบาลที่ไม่ดี การตัดสินใจทางการเมือง และการพัฒนาอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นการวางแผนระยะสั้น หวังผลในด้านเศรษฐกิจ โดยไม่ได้คำนึงถึงว่า ต้นทุนที่แท้จริงทั้งหมดในการรักษาสุขภาพประชาชนและในการเยียวยาสิ่งแวดล้อม การเคลื่อนย้ายทรัพยากรจากประเทศกำลังพัฒนาไปยังประเทศพัฒนาแล้ว ค่าใช้จ่ายทางทหารที่เพิ่มสูงขึ้น และสงครามทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตและความพิการที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นระบบนิเวศรูปแบบใหม่ที่โหดร้ายและป่าเถื่อน

การหาประโยชน์จากแรงงาน การลอบส่งอาวุธผิดกฎหมายไปยังประเทศอื่น โดยเฉพาะประเทศที่อ่อนแอ หรือยากจนกว่า การบริโภคมากเกินไปและเหลือของเสียเป็นจำนวนมาก สิ่งต่างๆที่ได้กล่าวมานี้แสดงถึงการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนซึ่งจะตามมาด้วยวิกฤตในด้านต่างๆ และเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ และสร้างข้อตกลงระหว่างประเทศ บนพื้นฐานของ ความสงบสุข และมีการกระจายและใช้ทรัพยากรของโลกที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ความรับผิดชอบต่อโลก Achieving Global Accountability

ที่ประชุมเรียกร้องให้องค์การระหว่างประเทศ กำหนดกติกาใหม่สำหรับสุขภาพและความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศน์ โดยพัฒนาบนพื้นฐานของการพัฒนาสุขภาพที่ยั่งยืน ในทางปฏิบัติต้องมีการกำหนด แลงการณ เรื่องผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม สำหรับนโยบายหรือโครงการ องค์การอนามัยโลก (WHO) และโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ร้องขอให้ทุกความพยายามอย่างเต็มที่ในการพัฒนาหลักจริยธรรมทางด้านการค้าและการตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (codes of conduct on the trade and marketing of substances and products harmful to health and the environment) และกำหนดแนวทางปฏิบัติที่อยู่พื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อนำไปใช้ในประเทศสมาชิก และให้พหุภาคี ทวิภาคี และองค์กรที่สนับสนุน เช่น ธนาคารโลก องค์การการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ให้ใช้แนวทางปฏิบัติดังกล่าวเป็นแนวทางในการวางแผน ดำเนินการตามแผน รวมถึงการประเมินโครงการพัฒนา

การประชุมครั้งนี้สรุปได้ว่า ประเด็นสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนามนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การพัฒนาต้องส่งผลต่อคุณภาพชีวิต สุขภาพ และความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม มีเพียงการดำเนินการในระดับโลก ภายใต้การประสานความร่วมมือจากองค์กรพันธมิตรทั่วโลกเท่านั้น จึงจะสามารถรับประกันอนาคตของโลกใบนี้ได้